

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА: СТРАТЕГІЯ ДОВГОСТРОКОВОГО ВИЖИВАННЯ

Андрущенко М.М., керівник Ковальов Б.Л.

Сумський державний університет, м. Суми

Стан і проблеми навколишнього середовища, зазвичай, впливають на життя країни як вирішальний фактор або як складова національного добробуту й потенціалу держави. Забруднення навколишнього середовища не визнає державних кордонів.

XX століття породило проблеми, які торкаються не окремих держав, або регіонів, але й людство загалом. Надзвичайного загострення набули відносини людини й природи. Людська цивілізація впродовж усієї своєї історії користувалася природою екстенсивно, постійно підвищуючи навантаження на довкілля. Використання природних ресурсів значною мірою позначилося на якості життя людей, проте економічне зростання, зорієнтоване на кількісні показники, зрештою призвело до колосального забруднення навколишнього середовища, а подекуди до незворотних наслідків, змінюючи характеристики Землі [1].

Одним з найгостріших завдань, що стоять перед світовою цивілізацією, є проблема екологічної безпеки на планеті. Дія негативних факторів антропогенного впливу на природне оточення сьогодні значно перевищує компенсаційні можливості біосфери. У свою чергу, людство йде "слідком" за екологічними подіями, не випереджаючи їх, і реагує лише на наслідки у формі регіональних катастроф. Назріває і набуває реальних рис глобальна екологічна катастрофа, яка ставить під загрозу існування людського роду і саме життя на планеті.

Екологічна безпека є новою фундаментальною загальнолюдською потребою, яка органічно вплітається в систему традиційних аспектів уявлень про безпеку — політичну, військову, економічну, технологічну, соціальну, етнічну і гуманітарну. Вона стає необхідною передумовою, яка забезпечує існування і конструктивну взаємодію держав. Разом з тим, екологічна безпека є надзвичайно складним соціальним фактором і може бути досягнутою лише на основі вироблення і реалізації нової стратегії миру і розвитку, яка б спиралася на ідею взаємозалежності, єдності і спільності людей, на розуміння світового розвитку як співіснування, перейнятого гуманізмом, ідеалами соціального прогресу й екологічного мислення.

З точки зору глобального підходу до питання безпеки, будь-який аспект, що загрожує виживанню планети і її природі, мусить розглядатися як загроза безпеці. Загибель внаслідок ядерної катастрофи й загибель від браку повітря - це все одно загибель.

По-перше, темпи згадуваних глобальних змін значно вищі, ніж вчені передбачали раніше. Якщо ці процеси залишаться безконтрольними, вони стануть незворотними.

По-друге, екологічні проблеми - це проблеми абсолютно нових вимірів. Навіть маючи необмежені ресурси, не можна відновити озоновий шар, чи "заклеїти" "озонову дірку". Не усунувши причин, не можна зупинити глобальне потепління.

По-третє, різниця рівнів економічного розвитку впливає на можливості захисту від екологічних загроз, а деградація довкілля впливає на економічний розвиток, ослаблюючи його потенціал. На думку експертів ООН, екологічні втрати внаслідок забруднення перевищують вартість заходів, спрямованих на боротьбу з ним. У країнах, що розвиваються, вони значно більше, ніж у розвинутих державах. Щороку через забруднення втрачається від 0,5 до 2,5% ВВП, а вартість заходів, які б дозволили радикально скоротити обсяги забруднення в індустріальних країнах - складає 1-2% ВВП.

По-четверте, екологічні загрози не піддаються чіткому визначенню у причинно-наслідкових зв'язках, проте вони досить тісно пов'язані між собою й іншими соціальними, політичними й економічними факторами, що також впливають на стан безпеки. Посилення боротьби за володіння та користування чистим повітрям, водою, орною землею, рибними та харчовими ресурсами, що колись розглядалися як безкоштовні, нині вже є реальною загрозою для регіональної безпеки. Загрозами екологічного характеру, спроможними порушити міжнародну стабільність, є і масова міграція населення з районів природних та техногенних катастроф (приміром районів засухи у Східній Африці чи Чорнобильської аварії), і та величезна шкода, яку завдають довкіллю промислові викиди, знищення лісів, знищення біологічних видів і, нарешті, кліматичні зміни [2, ст. 75].

В рамках стратегії поступального розвитку проблема збалансування економічного зростання та збереження довкілля є проблемою номер один. Якими б прекрасними не були сучасні рішення економічних проблем, вони одразу ж зазнають краху, якщо не вдасться поєднати їх із розв'язанням глобальних проблем. Природні підвалини життя вимагають всеохоплюючого захисту. Дієва охорона довкілля неможлива без міжнародного співробітництва у світових масштабах.

В рамках ООН спеціалізованою програмою з екологічних проблем є ЮНЕП. Її головна мета - координація й стимулювання міжнародної активності в царині охорони навколишнього середовища. Проте зусилля ООН недостатні для виконання поставлених завдань. Виконання будь-яких спеціалізованих програм неможливе без активної допомоги національних урядів. Обмеженість

ресурсів окремої країни, або організації потребує дедалі тіснішої координації зусиль як на національному, так і міжнародному рівнях, тобто передбачає:

- 1) створення соціально-економічних умов раціонального природокористування, яке ґрунтується на впровадженні нових ресурсо- і енергозберігаючих, безвідхідних технологій;
- 2) створення соціально-політичних умов, що включають як науково обґрунтовану екологічну політику всередині країни, так і міжнародне співробітництво всіх країн (загальні правові норми, інформаційний обмін);
- 3) формування соціокультурних передумов, які включають науково-пізнавальні, етико-гуманістичні, естетичні й ін. фактори, що утворюють у комплексі суть екологічної культури суспільства.

На сучасному етапі екологічний чинник стає одним із головних пріоритетів у міжнародному співробітництві, тому одним із найважливіших завдань ефективного управління техногенно-екологічною безпекою в Україні є розширення транскордонного співробітництва і формування єдиного екологобезпечного господарсько-економічного простору прикордонних регіонів, який буде основою сталого й екологорівноваженого соціально-економічного розвитку суміжних країн [3, ст. 95].

Екологічна безпека не може бути забезпечена лише природоохоронними діями, а повинна бути синтезована, шляхом інтеграції соціальних, економічних, політичних і демографічних проблем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Екологічна безпека – одна з основних складових національної безпеки / Шмандій В.М. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.polytech.poltava.ua/statti/EKB_jurnal/EKB_1_2008/9.pdf
2. Качинський А.Б. Національна безпека. / А.Б. Качинський // Український вимір. — 2009. — № 4 (23), ст. 71-79.
3. Шопенська, Т.В. Удосконалення зовнішньо-економічних зв'язків у контексті вирішення сучасних ресурсно-екологічних проблем в Україні / Т.В. Шопенська // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2005. — №10(82). — ст. 95-102.